

דיני בורר ביו"ט וחמץ שעבר עליו הפסח - שיעור 230

I. מקור הענין דבורר ביום טוב

(א) עיין במשנה (ג'ל"ה דף י"ד:) ושו"ע (תק"י - ז) דמותר לברור ביום טוב כדרכו אפילו פסולת מתוך האוכל ואפילו באופן שבשבת חייב חטאת כגון שכורר לכו ביום ביו"ט שרי וטעם הדבר דבורר ביום טוב כאופה ומבשל דמי וזה דעת המגיד משנה (יוס ט"ז ג - ט"ז) ולא אסרו התנא נפה וכברה אלא משום דמחזי כבורר לימים מרובים והרשב"א (צנצנות הקודש ל"ה:) כתב אבל לא כנפה וכברה הוא מפני שיש בשבת חיוב חטאת וכל שיש בו בשבת חיוב חטאת אפילו ביום טוב אסור ולא התירו בורר ביום טוב רק לאכול לאלתר (לשיטתו דאפילו בשבת אינו חייב) ולכן להמגיד משנה בורר כדרכו מותר משום שכורר כגדר אוכל נפש אבל שיטת הרשב"א שמותר רק משום שפסולת מתוך אוכל לאלתר מותר ביום טוב אבל יש איסור בורר בשאר האופנים. ועיין בט"ז (סק"ג) ובכה"ל (ד"ה "חס רו"ה") דאם אפשר לעשות הברירה מבעוד יום אסור וכן מבואר ברמ"א (ת"ה - ה) לדעת היש מחמירין דאפילו באוכל נפש עצמו כל שאפשר לעשותו מבעוד יום אסור כי אם ע"י שינוי ודעת הט"ז שטעם דאסור הרשב"א הוא משום דאפשר לעשותו מערב יו"ט אבל אין זה דעת שאר האחרונים ובמחצית השקל (תק"ד - סק"ט) כתב דיש שני סוגי ברירה קודם לישא אסור כגון ברירת חיטים ולאחר לישא מותר כגון ברירת קטניות והגר"א והמג"א הביאו דברי המגיד משנה דבורר מותר ביו"ט והט"ז הביא המהרי"ל דבורר אסור ביום טוב

(ב) עיין בכה"ל (תק"י - ז"ה "חס רו"ה" צסוף) דהנוהג להקל לברור קטניות פסולת מתוך אוכל אף שהיה אפשר מבעוד יום יש להם על מי לסמוך ואף בורר להניח לסעודה אחרת ומ"מ לכתחלה נכון כגון זה שהיה אפשר לו מבעוד יום לברור האוכל מתוך הפסולת וכ"כ הכף החיים (סק"ט"ז) וע"ע במ"ב אם נפלו זבובים לתוך הכוס לא יסיר אותם לחוד אלא שיקח מן המשקה ג"כ עמהם (בשם הט"ז) וה"ה שותה שכר ובתחתיתו יש שמרים יניח מעט שכר על השמרים ועיין בערוך השלתן (תק"י - סק"ו) דרוב הגדולים פסקו כהמגיד משנה ומ"מ מי שהוא ירא אלקים יש לו לחוש לדברי הרשב"א לאכול מיד כשבורר ועיין בבאר היטב (שי"ט - סק"ז) דאין ברירה ביו"ט

II. הציוורים

(א) סינון (strainer) אטריות (noodles) מהמים - עיין בכה"ל (תק"י - ז - ז"ה "מותר ליתן") דמותר ליתן שמרים במשמרת לסנון משום דהוי אוכל נפש ואף דכנפה וכברה אסור התם משום דע"י כלים אלו דרך לעשות לימים רבים והוי כעין קצירה וטחינה אבל כאן אף שהוא ע"י כלי דרך לעשותה לפי שעה. וכ"כ המג"א דאם לא היה אפשר לסנון מעיו"ט מותר ביו"ט אפילו במסננת. ועיין בפסקי תשובות (תק"י - סק"ז) דכל דבר שהפסולת ראוי לאכילה עכ"פ ע"י הדחק אין זה בורר ממש לכן מותר גם בכלי המיוחד לזה ובזה מובן מדוע בסימן (תק"ז - סק"ז) אסר המ"ב להסיר זבוב שנפל למשקין שהיא פסולת גמור וצ"ע

(ב) מותר לברור ולהוציא העצמות מדגים ופירות כדרכו בימות החול שהרי זה כגדר שאי אפשר לעשותו מעיו"ט כיון שמתקלקל מראית הדגים והפירות ואף להמחמירים כשיטת הרשב"א שהובא במ"ב (תק"ז - סק"ז) ועוד אין לאסור בדגים כי גם בשבת מלמד המ"ב זכות על המקילים (שי"ט - ז - צ"ה"ל ז"ה "מתוך")

(ג) השימוש בתיון (pitcher) ושקיק תה (tea bag) וקילוף פירות במקלף - בכה"ל (ד"ה "מותר" תק"י - ז) כתב שכלי שהדרך לברור לפי שעה מותר ומכאן נלמד להתיר להשתמש בתיון שמוחקן בפתח המשפך מסננת כי הוא כלי שהדרך לברור לפי שעה ולא לימים רבים וכן מותר להשתמש בשקיק תה ולהוציאה מהכוס כרגיל בימות החול (שש"כ ז - י"ד)

ד) אסור למיין מאכלים ממינים שונים המעורבים זה בזה בשבת אבל כיום טוב מותר כל שאי אפשר לבוררו מבעוד יום ולא רק סמוך לסעודתו אלא גם לסעודה אחרת של אותו יום (בה"ל תק"י - ז ד"ה "אס רוג"ה" ושש"כ ז - ט"ו) אבל לחול אסור משום הכנה. וע"ע כבה"ל (שי"ט - ז ד"ה "היו לפניו") דדעת הפמ"ג דאפשר שזה מותר אפילו בשבת

ה) יש להתיר שטיפת פירות וירקות ביו"ט תחת זרם של מים כי גם בשבת רבים מתירים (אג"מ ח - קכ"ה) ועיין עוד במ"ב (שי"ט - סקכ"ט) אבל אסור להניח תפוחי אדמה בתוך מים כדי שהעפר והפסולת צף למעלה (מג"א תק"ו - סק"ז) ויש חולקים וסוברים שלא אסרו אלא הוצאת צרור מהקמח משום שהדרך היה לעשות כן לימים רבים (שו"ע הרב תק"י - סק"ג ותפארת ישראל)

ו) אם יש איסור בורר בבגדים בכלים בספרים ובשאר דברים שאין אוכל נפש

עיין בישועות יעקב (תק"י - סק"ח) שמבאר טעם הרשב"א דאין היתר אוכל נפש בבורר משום דאפשר לבורר בכל מה שצריך דאין בזה איסור תורה לכן לא חשיב צורך אוכל נפש לעשות להכין מסעודה זו לסעודה אחרת וטעם המתירים (מ"מ פ"ג - ט"ו) משום דכיון דאי מקלעי ליה אורחים חזי לה ועוד דאמרינן מתוך שהותרה ברירה לצורך הותרה נמי שלא לצורך כיון דיש צורך קצת ולכן לדעת הרב המגיד אומרים מתוך ודבריו עיקר להלכה וע"ע בשו"ת באר משה (ח - סימן ר"ו) דכיון שעשו חכמים כמה גדרים וסייגים מה להתיר ומה לאסור לכן אין לבורר כל הנ"ל בהשאלה ולא אמרינן מתוך בבורר ועיין בספר הלכות המועדים (דף שי"ח) דדעת רוב הפוסקים שאין אומרים מתוך בבורר וכן שמעתי מרב מנשה קליין ועוד אמר לי דדבר שיש מחלוקת בין הפוסקים דאפילו בשבת יש מתירים אין צריך להחמיר אבל בבורר שלדברי הכל אסור בשבת טוב להחמיר כפסק של המ"ב (תק"ו - י"ז) וערוך השלחן (תק"ו - י) באופנים שהוא אסור לפי שיטת הרשב"א ודעימיה

III. חמץ שעבר עליו הפסח - מקור הדין וגדרו

א) עיין ברייתא פסחים (כ"ק:) לדעת רבי יהודה האוכלו עובר בלא תעשה אלא שאין בו כרת ולדעתו אפילו חמץ של נכרי אסור בהנאה (כ"ח:) ולדעת רבי שמעון אסור מדרבנן משום קנס וכן הלכתה (תמ"ח - ח)

ב) עיין במ"ב (תמ"ג - סק"ז) דאפילו מכרו ישראל לנכרי אחר הפסח אסור לכל אדם ליקח ממנו שהחמץ לעולם עומד באיסור בכל מקום שהוא שנעשה חתיכה דאיסורא וזה אפילו אליבא דרבי שמעון לפי זה צריך לחוש דחמצו בחנות נכרי שהוא לקחו מישראל מומר שלא פקע האיסור

ג) ויש אומרים שלא קנסו אלא לבעליו שעבר בכל יראה (המכתם פסחים כ"ט) ורבינו מנוח חמץ ומצה ח - ז וחזק יעקב תמ"ג - סק"ט) והוא איסור גברא ולא כהמ"ב שהוא איסור חפצא

ד) עיין בספר מקור החיים במגן האלף (תמ"ח - סק"ז ד"ה "עוד") דמי שיצא לגמרי מכלל ישראל ומתנהג כנכרי לכל דבר לא שייך לקנוס את חמצו שהרי בודאי לא ישמע לנו ומה שאמרו ישראל אע"פ שחטא ישראל הוא אמרו רק לענין שאסור להכשילו בענין לפני עור אבל הרי הוא חשוב כנכרי גמור וחמצו כדין חמץ של נכרי (פסקי תשובות תמ"ח - ט) ועפ"י כתבו הפוסקים ללמד זכות על המון בית ישראל שמשתמשים עם יין שרף שעבר עליו הפסח

ה) איברא רבים מהדריין שלא לקנות לאחר הפסח חמץ בעין שנמכר לנכרי ע"י התנונים ובתי החרושת (מעשה רב שכן נהג הגר"א ובאיגרות סופרים סימן מ"ח בשם הגרע"א) ועיין בתשובות והנהגות (ח - ע"ט) דאולי טעם הגר"א ורע"א דכל מכירת חמץ היא הערמה ומועיל רק מחמת הביטול בלב כדין ומועיל מהדין תורה בלי מכירה ובדרבנן שרינן הערמה ובזה סברו שכל מוכר שאין דעתו לבטל את מה שמכר וממילא יש כאן איסור תורה ולא מועיל הערמה לדאורייתא ויסוד הדברים בתוספתא (פ"ז דפסחים הלכה ו) דישראל וגוי

שהיו באים בספינה וחמץ ביד ישראל שצריך שיתנו לו במתנה גמורה וכתב הבה"ג
ובלבד שלא יערים ובפרט יש לחוש בזה לענין בעלי בתי חרושת שאינם שומרי תורה ואין
מכירתם בלב שלם ולכן כתב בשו"ת מהר"ם שי"ק (סימן ר"ה) שהמוכר מסלק עצמו מן
החמץ וזה מהני בגילוי דעתו שהוא רוצה בהמכירה משא"כ כשהוא עושה מסחר בהחמץ
בימי הפסח הרי גילה דעתו שלא היה מסלק עצמו מן החמץ וע"ע באג"מ (ב) - קמ"ט - 3 -
ז - ז"ה ו"ז) וכ"כ החת"ס (ק"ג) שאע"ג שהמכירה הערמה כיון שהוא מוכר מכירה
גמורה בדרכי הקנינים שהגוי קונה כדינה אין איסור בדבר ולעולם אין חמץ הנמכר
בכלל הביטול והרי חמץ ע"פ הדין שייך להגוי וכ"כ האג"מ שהמכירה תופסת אף
בשאינם שומרי תורה דדברים שבלב אינם דברים אבל על חמץ שהכניס בתוך הפסח אסור

(ו) **אמנם עיין בשו"ת האלף לך שלמה** (רס"ב) דכן ההלכה כדברי המיקל באבל
כן ה"נ לענין חמץ שעבר עליו הפסח דהרי לדעת המג"א בטל ברוב

(ז) **הקונים לפני הפסח חמץ** ומוכרים אותו במכירת חמץ לנכרי ורוצה שיהיה ברשותו
כדי שהוא ימכרנו לנכרי כהוגן עיין בשו"ת להורות נתן (ד - ל"ז) שמי שקונה קודם פסח
חמץ בכוונה שיהיה מיד לאחר הפסח מזונותיו מוכנים לפניו יש איסור בדבר שנראה כרוצה
בקיומו של החמץ ועיין במ"ב (ת"ז - סק"ז) דאסור להשכיר כלי לאינו יהודי בפסח כדי
שיבשל בו חמץ שאם ישפך החמץ בשעה שהכלי עומד ע"ג האש יבקע הכלי והרי הוא
כנהנה מן חמץ ורוצה בקיומו ולכאורה יש להקשות שכל החמץ שמוכר במכירת חמץ
לפני פסח לנכרי הרי רוצה בקיומו אלא הענין הוא כי באמת אין לו צורך בחמץ זה ומה
שאינו מבערו הוא משום שאינו רוצה להפסיד ממונו ואם ישלם לו הנכרי את מחיר החמץ
במלואו ודאי שאינו רוצה בקיומו של חמץ אבל במקרה שחפץ דוקא בחמץ הרי זה רוצה
בקיומו של חמץ ואף ע"י מכירה לנכרי קודם פסח אין להתירו שעיקר המכירה הוא
שמגלה בזה דעתו שאינו חפץ בחמץ ומבטלו וברוצה בקיומו אין גילוי דעת ולכן הלוקח
חמץ קודם הפסח שיהיה מזונותיו מוכנים מיד לאחר הפסח יש איסור בדבר שנראה כרוצה
בקיומו של החמץ. ועיין בשו"ת חת"ס (ק"ט) דלא מצינו איסור רוצה בקיומו אלא
כשרוצה להשתכר ולהרויח על ידי זה וזה לפוסקים הסוברים שהיתר מכירת חמץ קיימת
אף בלא ביטול החמץ (ספר פסקי תשובות ת"ז - ז)

(ח) **כל זה בחמץ גמור** אמנם אם נתערב קודם הפסח בששים מותר לאחר הפסח לכו"ע
ואם נתערב בפחות מששים אסור באכילה אף שאין בו כזית בכדי אכילת פרס לכמה
פוסקים וזהו דוקא במין בשאינו מינו אבל במין במינו דמן התורה ברובא בטל אפילו
אם נתערב חד בתרי ועבר עליו הפסח מותר באכילה (מג"א) ודעת הא"ר דבאכילה אסור
אבל בהנאה לכו"ע שרי (מ"ב תמ"ז - סק"ז) ודבר שהוא ספק אם יש בו תערובות חמץ
מותר לאחר הפסח (שו"ע הרב תס"ז - סק"ט) עיין במג"א (תמ"ט - סק"ז) דספק חמץ שעבר
עליו הפסח אסור באכילה ומותר בהנאה ובט"ז (סק"ב) משמע דמותר גם באכילה ובחק
יעקב (סק"ב) כתב דמותר באכילה כדין ספיקא דרבנן ולקולא וכתב (שס זסק"ה) דאם יש
לתלות שנעשה חמץ זה לאחר הפסח מותר והאלף לך שלמה (רס"ב) כתב דחמץ שעבר
עליו הפסח קיל משאר איסורים ולכן ההלכה כדברי המיקל ותרופות מחמץ שעבר עליו
הפסח עיין בשער הציון (תס"ו - סק"ד) שכתב דמותר להתרפא בחמץ שעבר עליו הפסח
אפילו לחולי שאין בו סכנה דג"כ אינו אלא מדברי סופרים ובתרופות של זמננו שאין
ראוים לאכילה כי מרים הם פשוט שמותר לכולעם כי אף בפסח יש מתירים (אג"מ ז - ז"ז)

(למעשה) **שמעתי מכמה גדולי הפוסקים** דיש מקום להחמיר בחמץ גמור כגון cereals,
noodles, etc. לקנות מחנות נכרי אבל בשאר דברים אין להפסיד החנות של שומרי תורה
ומצות. ושמעתי מרב דוד פיינשטיין דאפילו אם יהודי manager בחנות של נכרי מותר
לקנות משם ואין חשש אם suppliers יהודים משום דאפשר החמץ היה קודם הפסח או אחריו

IV. **אשת רב דוד פיינשטיין נוהגת לספרת ספירה בלא ברכה** עיין בשיעור 150

לבות הפוסקים י"י אפילו ישאת הארא אמתא אר"י הרב יצחק בן הרב יצחק אריה ליה הכהן ז"ל